

Моніка Тылявска

Лемківска філологія з перспектывы двадцетлітя на основі інтервю з проф. Оленом Дуць-Файфер і архівных материялів

Першы жолтня 2001 р. то важна дата для Лемків і лемківской освіти. То власні того дня першы студенты зачынают вчыня на російській філологіі з лемківско-русиньскым языком на теперішнім Педагогічным Університеті в Кракові. Ентузіязм з той прычыны был великій. Од того моменту перед Лемкамі отверала ся полна едукацыйна дорога в обясу рідного языка, од передшколя по высшы студия. Першых студентів было дванадцетеро, мож речы, символічне чысло, шестеро Лемків, шестеро не-Лемків. Наступный набір проходил в 2004 р., а пак дост не-регулярні, менше більше што два-три роки аж до остатнього, в 2014 р. Разом беручы, ефективных наборів, по яких отверано річник студий, было шіст. В іх результаці на лемківській філологіі студиювало в полным циклю або през якісый, должшыи ці коротшыи, час близко 150 студентів. Серед них 14 Лемків. Дипломованых абсолювентів было еднак дуже менше, парунадцет осіб. Першы три річники кінчыли тот напрям як пятьорічны магістерскы студіі. Дальшы три, з наборів по 2007 р., фіналізували уж не напрям лем спеціалізацію, яка по трьох роках кінчыла ся дипломом ліценціята. Не могли продолжати лемківской спеціалізаціі на магістерскых студиях, бо такы не остали отворены. Од великого початкового ентузіязму і ангажуваня ся в тоты студия гідной части лемківской спільноты, лемківскых і русиньскых актывістів, доходит до великой кризи, браку охочых до студиюваня того напрямю Лемків, аж

і виступліня проти ній українського репрезентанта лемківской меншыны, покликуючого ся на мандат декотрых лемківских організацій. В 2017 р. оборонило свої ліценциятскы працы писаны по лемківскы на лемківскы темы двое остатніх студентів лемківской спеціалізації на Педагогічным Університеті і тот момент треба узнати за дефінітивный конец того напряму студий, яки остали «выгашены».

Вартат при річницьовій нагоді пізрити проблемово і критычні на деградацийный процес в тым імпонуючым і вынятковым едукацийным проекті.

Смотрячы на його генезу треба зазначыти, же не возник він системово в рамках языковых прав меншын, яки ма выполняти польскій уряд, лем в ефекті барз інтенсивных старань Стоваришыня Лемків попертых през члена Соймовой Комісії Етнічных Меншын. Принятя проекту през Інститут Російской Філологіі на Педагогічній Академіі повязане было по части з кризом русицистыкы і надійом на заінтересуваня новым напрямом великого чысла студентів. Адже контекст, в яком фунгувала філологія нияк не был меншыновий, противні, сподіваня, яки мала выполнити, были такы як в однесію до найбарже популярных, масовых студий. Ефект того не міг быти позитывный. Вказати вартат пару деструкцийных аспектів браку меншынового параметру і буд-якой уявы о його суті:

1. Чысловый чынник оціны вартости і потреби даных студий для лемківской філологіі означал полный паралиж. З невеликой популяціі незасимілюваных іщы Лемків шестеро кандидатів в першым наборі, пятеро в другым, семеро в третім, то барз значучы і старчаючы для запотребуваня на спеціалістів в просторі лемківского языка группы. Горячковы діяня, жебы тоты группы побільшыти довели до найвекшого і маючого основне значыня для кризи парадоксу. В третім наборі, проведенным подля принципів новой матуры, за критерию принятыя вызначено пункты з чужого языка на матурі і не было ниякой інчой критериі. Тым способом спосеред семох кандидатів Лемків достал ся на студия лем еден (абсольвент старой матуры, якій проходил кваліфікацийну бесіду так, як і попередні річники). В принятыю на лемківскы студії не рахувало ся знаня лемківского языка і культуры, лем пункты з англицкого (найчастійше) языка. Тым способом на лемківску філологію принято більше як 30 осіб, в тым лем єдного Лемка. По тым досвідчыню лемківскы матуристы не были уж практычні заінтересуваны філологіюм. Університет мал чысловы успіхы (набір на лемківску філологію осягнул і 45 осіб), але

ефектів ніяких, бо тоты группы не фіналізували студий, коли ся переконали, же не сут они легкы ани просты.

2. Характер і якіст студий вказала ся наступным кризовым чынником. Модель подвійной філології – російской і лемківской, з єдной страны был барз хосенный, давал абсолювентам шыршу спеціалізацію, пошырял горизонты, дополнял ґрунт. Єднак програм не остал достосуваный до можливости студентів. Жебы вывчыти спеціалісту в просторі лемківского языка, конечны были основны предмети: практычне вчыня лемківского языка, лемківка література, істория і культура як тіж описова і історична ґраматыка лемківского языка. Были тіж спільны предмети для обох філологій такы як: психологія, педагогіка, філософія ци методыка вчыня. Більшіст єднак занятъ односила ся до предметів русицистычных. Не зредукувано студентам, што мали обшырный лемкознавчий блок, ани фалатка з розбудуваного русицистычного програму. Для декотрых таке обтяжыня было понад силы. Мало того, през якісый час студенты муіли писати дві магістерскы працы – русицистычну і лемкознавчу. Не было мовы о выборі єдной з тых двох спеціальности. В Інституті лемківска спеціальніст зачала быти трактувана як гоббі реалізуване през ведучу тоту спеціалізацію др Олену Дуць-Файфер, якого не мож ся позбыти з огляду на впертіст той остатньої.

3. Фактычні впертіст і детермінація, спомаганя грошове през русиньскы еміґраційны середовиска, протестуваня самых студентів проти редукації лемкознавчых предметів, а предо вшыткым узысканя покритя коштів ведіня тых предметів з меншыновых середків Міністерства Внутрішніх Справ в 2007 р., дозволяли протистояти фурт підниманым пробам запертя філології. Неприхыльніст єднак не зменшыла ся, а іщы побільшыла в звязку з зовнішнім фінансуваньом. Піднимано фурт новы рішыня о максимальній редукації лемкознавчых предметів. Треба іх было заступувати варштатовыма і тереновыма занятяма. Явили ся і дальшы проблемы – трудности в розрахуваню ґранту з МВС в рамках академіцкоґо рока, коли обовязувал в розрахуваню календарьовый рік, очекуваня, же з меншыновых гроши будут фінансуваны тіж русицистычны предмети, купуване выпосажыня до саль. Напята фурт нарастало, што ся тіж одбивало на студентах.

4. Хоц студенты в більшости анґажували ся в розвиваня того нового і динамічні веденого напряду студий, были барз активны, радо брали участ в выїздах на Лемковину ци до Русинів на Словації, в Сербії

і Хорваці, то хаос і брак прихильности дирекції для тых студий давал декотрым можніст негуваня іх. За згодом дирекції резигнували з лемкознавчой спеціальности і оставали лем при російській філології. Дотычыло то пізнійших річників, значыт студентів не-Лемків. Натоміст декотры лемківскы студенты мали тіж упрошену уяву о студиях в просторі языка і культуры, котры знали з хыжы. Думали, же не треба буде ся вельо вчыти і были неприготовлены на полны лемкознавчы студия і університетскій модель іх ведіня.

5. Криза врешті, а певно і предо вшыткым, спрочынена была меншыновом політыком веденом в польскій державі, яка ма значучы консеквенції тіж в кругах лемківскых актывістів. Коли бо держава в місце системового вчыня учителя і інчых спеціалістів на обовязуючым університетскым рівні допущат до вчыня особы невыкваліфікуваны, маючы посвідчыня од організації, же знають лемківскій язык, тяжко найти мотывацію до нелегкых університетскых студий. По іх скінчыню вказати ся може, же лемківского языка вчыт в школі священник і ма він до того таке само (а в його думаню більше) право як абсольтент філології.

В тым самым контексті дішло до того, же середовиска українскы і українофільскы серед Лемків, які філологію виділи як найвекше еманципацийне зло, легко зыскали попертя серед декотрых лемківскых актывістів (в тым священників) в діяню проти тым студиям, подібні зрештом як і в діяню проти Лемківскому Інститутові.

Вказаных 5 причин кризи, яка довела до запертя того так важного в історії Лемків едукаційного проекту, не пояснят вшыткых повязаных з тым фактів. Мож лем речы, же ест то велика для лемківской культуры і достоменности втрата. Шіснадцет трудных, але полных заангажуваня і надій років не пропало еднок марно. Десят осіб по полных або лем в часті проведених лемкознавчых студиях диспонує знанями і думаньом, які выкорыстує в професійным діяню. Сут серед них учителя, тлумачы, дослідники, журналісты, культурознавці.

Лемківскій рынок работы є дост ріжнородный. Окрем потребы выкваліфікуваной учительской кадры сут потрібны особы, які заняли бы ся писаньом підручників, выпрацуваньом методології вчыня лемківского языка, які могли бы писати учительскы порадины, опрацовували екзамінаційны інформаторы і аркушы. Явит ся потреба выкваліфікуваных осіб до працы в культуровым просторі, потрібны сут дослідники языка і міняючых ся соспільных обставин, ревіталізаторы, писменники,

історикы. Є нас лем маленька жменя, котра неє в силі заспокоїти вшитых потреб, яки ма лемківска меншына в едукацийным, культуровым, науковым просторі. Днес, коли минят 20 років од основаня лемківской філології можеме повісти, же аж тепер видно як была потрібна, коли нашы руки не сут в силі переробити того, што треба. Чогоси бракло. З пункту виджыня вагы і престижу, якій давала можніст освіти в лемківскым языку на університетскым рівни, Лемкы втратили вельо.